

Реформи у секторі безпеки та оборони¹

1. Завдання реформи та основні досягнення за 2014–18 рр.

Головним завданням реформи є розвиток оборонних і безпекових спроможностей України на основі стандартів НАТО для відновлення територіальної цілісності та створення ефективної системи, призначеної для реагування на зовнішні та внутрішні загрози національній безпеці, гарантування особистої безпеки та прав і свобод громадянина, нейтралізації кризових і надзвичайних ситуацій. Система національної безпеки та оборони повинна будуватися на основі принципів національної стійкості (national resilience) з максимальним залученням громадянського суспільства.

Протягом 2014–2018 рр. були реалізовані суттєві кроки на шляху реформ, які мали критично важливе значення для ефективної протидії російській агресії. Зокрема, відбудова боєздатності Збройних Сил України та відновлення Національної Гвардії дозволили стабілізувати ситуацію у зоні конфлікту з РФ на Донбасі, не допустити подальшої агресії Росії. Створення Національної поліції та, зокрема, Патрульної поліції стало демонстрацією початку трансформації українських силових відомств після Революції Гідності. Ухвалення нової Стратегії національної безпеки України, Воєнної доктрини та закріплення євроатлантичного курсу в Конституції сформувало стратегічний фундамент для реформ.

Важливим етапом реформ стало ухвалення нового Закону «Про національну безпеку», який визначив конкретні рамки побудови сектору безпеки та оборони. В результаті, розпочато наступний етап реформ і запроваджені зміни, зокрема, виконано вимогу стосовно перебування цивільних осіб на посадах міністра оборони та його заступників. Водночас започатковано трансформацію СБУ на класичну контррозвідку. Крім того, Закон «Про національну безпеку» запроваджує сучасний підхід до забезпечення ефективного цивільного нагляду за силовими структурами, правоохоронними органами та спецслужбами.

2. Основні виклики, які виникли під час реалізації реформи

Ключовим аспектом, який впливав на процес реформування сектору безпеки та оборони, була і залишається російська агресія проти України. Анексія Криму, окупація Донбасу, російська агресія в Азовському та Чорному морях, розпалювання внутрішніх конфліктів, інформаційна війна та кібератаки, діяльність російських спецслужб створили потужний комплекс загроз для України.

З іншого боку, ці загрози стимулювали мобілізацію зусиль як держави, так і громадянського суспільства. Синергія державних та недержавних структур стала достатнім імпульсом для побудови нових ЗСУ і вплинула на запуск оборонних реформ. Саме це відрізняє процес реформування у безпековому секторі від інших напрямків: виклики та загрози національній безпеці стали стимулом реформ, а не перешкодою.

Головним викликом, який заважає реалізації реформ у безпековому секторі, залишається системна корупція, яка нівелює успіхи у функціональних та організаційних змінах. Дисбаланс між прозорістю та секретністю у секторі безпеки створює умови для зловживань у сфері закупівель та в оборонній промисловості.

3. Ілюстрація розуміння реформи та очікування громадян від її проведення

З початком агресії Росії проти України відбулося переосмислення підходів до формування системи оборони та безпеки нашої держави з точки зору забезпечення національної стійкості та широкого залучення громадянського суспільства.

Успішна реалізація реформ має призвести до синергетичного ефекту функціонування силових відомств та громадянського суспільства. Усвідомлення громадянами України необхідності подальшого вдосконалення сектору безпеки шляхом наближення до стандартів НАТО підтверджується останніми соціологічними опитуваннями. Зокрема, 59,3% українців, які взяли б участь у референдумі з питання євроатлантичної інтеграції, проголосували б «за» вступ до НАТО (станом на березень 2019 року)². Громадяни, як кінцеві споживачі реформування сектору безпеки та оборони, також зацікавлені у створенні прозорої системи нагляду за витратами оборонного бюджету та в можливості досягнення успішної самореалізації у країні, яка знаходиться у складі НАТО.

---

¹ Головні автори:

Лада Рослицька, керівник із запровадження політики НАКО

Михайло Самусь, Заступник директора ЦДАКР з міжнародних питань

² «Майже 60% українців на референдумі проголосували би за вступ до НАТО – опитування», 25.03.2019, <https://ua.interfax.com.ua/news/political/575155.html>

4. Зв'язок з міжнародними програмами співпраці з посиланням на документи

Реформа сектору безпеки й оборони нерозривно пов'язана з процесом інтеграції України до НАТО. У цьому плані важливе отримання безпосередньої допомоги від Спільної робочої групи Україна – НАТО з питань воєнної реформи високого рівня та Представництва НАТО в Україні, зокрема, для виконання Річних національних програм під егідою Комісії Україна – НАТО³.

Важливим напрямком є співробітництво України з ЄС у безпековій сфері, відповідно до підписаної у 2014 році Угоди про асоціацію між Україною та ЄС⁴. Ці зобов'язання визначають статті 7–13 Угоди, які зосереджені на питаннях недопущення конфліктів та антикризового управління, регіональної стабільності, роззброєння, нерозповсюдження, контролю над озброєннями та експортом зброї, а також боротьби з тероризмом.

Крім того, Україна є учасником ініціативи «Східного партнерства ЄС». У документі «Східне партнерство – 20 очікувань до 2020 року: фокусуючись на головних пріоритетах та реальних результатах»⁵ передбачається досягнення прогресу у протистоянні організованій злочинності, нелегальній торгівлі зброєю, кіберзлочинності, тероризму, а також стосовно участі в операціях, підрозділах та тренувальних ініціативах Спільної безпекової та оборонної політики ЄС.

5. Основні завдання реформи на 2019–2023 рр. та очікувані результати їх втілення

Ключовим завданням на наступні п'ять років має стати розбудова оборонних і безпекових спроможностей на основі стандартів НАТО. Головні зусилля в цьому плані варто зосередити на проведенні системних реформ, передбачених законом «Про національну безпеку України», з метою формування цілісного сектору національної безпеки та оборони на основі принципів національної стійкості (national resilience), який підлягатиме всеосяжному цивільному нагляду.

Важливе запровадження довгострокового планування, орієнтованого на розвиток оборонних і безпекових спроможностей, спрямованих на відновлення територіальної цілісності та суверенітету України. Критично важливе також створення системи урядового управління (зі створенням незалежного урядового органу) у сфері оборонної промисловості з метою забезпечення ефективного функціонування українських виробників будь-яких форм власності та з країн НАТО, зокрема, внаслідок прозорого доступу до державного оборонного замовлення (ДОЗ).

Окремими напрямками реформування в секторі безпеки та оборони мають бути:

– Постійне навчання доброчесності, підтримка боротьби з корупцією та тренінги для тренерів у сфері закупівель, виконання державного оборонного замовлення, оборонної промисловості та військово-технічного співробітництва.

– Встановлення рівня секретності державного оборонного замовлення відповідно до стандартів НАТО.

– Удосконалення закону «Про державну таємницю».

– Реформування СБУ та інших спецслужб із приведенням їх до стандартів НАТО, зокрема, що стосується забезпечення цивільного нагляду.

– Перехід до моделі професійної армії з усуненням пострадянських репресивних підходів до призову до Збройних сил та інших силових відомств, з формуванням добровільної територіальної оборони та резерву.

³ «Уряд схвалив проект Указу Президента «Про затвердження Річної національної програми під егідою Комісії Україна – НАТО на 2019 рік», 30.01.2019, <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/uryad-shvaliv-proekt-ukazu-prezidenta-pro-zatverdzhennya-richnoyi-nacionalnoyi-programi-pid-egidoyu-komisiyi-ukrayina-nato-na-2019-rik>.

⁴ Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011.

⁵ «Порівняльний аналіз «20 очікуваних досягнень Східного партнерства до 2020 р.» з положеннями Угоди про асоціацію: якою є додана вартість для відносин Україна-ЄС?», https://www.civic-synergy.org.ua/wp-content/uploads/2018/04/Web_ua_AAЕap-deliverables_civic_synergy_ua_2018.pdf.